

BARBARA FRALE

TEMPLIERII

Istoria secretă a celui mai faimos
ordin cavaleresc din Evul Mediu

Cu o prefață de **UMBERTO ECO**

Traducere din limba engleză de
Gabriel Tudor

*Pentru Salvatore Maracino,
și pentru inima lui bologneză, mare și liberă*

Cuprins

<i>Prefață</i>	11
<i>Descoperirea</i>	15
I. Ierusalim, Sfântul Mormânt și Templul	19
Alfa și Omega – Începutul și Sfârșitul	19
Recucerirea Țării Făgăduinței.....	23
Eliberați Sfântul Mormânt, aduceți pacea în Europa!	27
„Venerunt gentes“ (Intrat-au neamurile).....	31
Risc constant	33
Santinelele.....	36
II. Un ordin de războinici sfinți	39
Cei puternici devin interesați	39
Probleme instituționale.....	42
Chestiunea morală	45
Est și Vest – Război și negare de sine.....	50
Puterea unui ideal	55
Călugări înarmați?	60
III. Codul templier al onoarei	63
Noblețea codului cavaleresc.....	63
Semne ale umilinței, semne ale excelenței	65

Armonie între trup și suflet	70
Să trăiești și să mori sub stindard	76
Legătura sacră a solidarității	81
Regulamente și ierarhii	84
Latura financiară a Templului.....	88
Politică și diplomație.....	92
IV. În serviciul Țării Sfinte	97
Outremer	97
Bernard de Clairvaux	99
Coarnele din Hattin	103
De la mormântul lui Hristos la mormântul lui Petru ...	107
Tragedia celei de-a Patra Cruciade	113
Împăratul excomunicat și regele sfânt	117
Bârfe la curte	121
De la Lyon până în Cipru.....	125
V. Între ciocan și nicovală: papalitatea, Filip cel Frumos și Jacques de Molay	131
Manifestul de la Lunghezza	131
Garda armată a Bisericii Romane	134
Jocuri de război: bufnița și vrăjitorul.....	137
Monstrul cu două capete.....	141
Biserică și Stat.....	146
Scandaluri la Paris.....	149
Zvonuri neliniștitoare	153
Călcâiul lui Achile.....	155
VI. Judecata	161
„Vei putea să suporti insuportabilul?“	161
Testul secret de inițiere	167
Toamna anului 1307	172

Retractarea lui Molay și lupta pentru investigația papală	176
Pergamentul Chinon.....	182
Ori Templul, ori Biserica Romei	185
De la Conciliul de la Vienne la moartea lui Jacques de Molay	191
<i>Postfață</i>	197
<i>Notă bibliografică</i>	201
<i>Index</i>	217

Prefață

Ordinul Cavalerilor Templieri a fost dizolvat de papa Clement al V-lea la începutul secolului al XIV-lea. După un început modest, această societate de călugări războinici s-a dezvoltat, ajungând la o putere militară și financiară extraordinară. În cele din urmă, un rege a vrut să elimine acest ordin, care devenise un veritabil stat în stat. El i-a selectat pe inchișitorii corespunzători planurilor sale, aceștia adunând tot felul de zvonuri fanteziste despre membrii ordinului și alcătuind un mozaic teribil: crime, depravare,erezii de nerostit, corupție, la care s-au adăugat, pentru mai multă siguranță, și acuzații de homosexualitate. Din însărcinarea inchișitorilor, autoritățile statului i-au arestat și torturat pe suspecti. Cei care și-au mărturisit „păcatele“ și s-au căit au fost iertați; cei care au continuat să susțină că sunt nevinovați au ajuns pe eșafod. În final, regele a confiscat imensele proprietăți ale ordinului. Acesta a fost, pe scurt, procesul intentat de regele Filip al IV-lea al Franței, cunoscut și ca Filip cel Frumos, Ordinului Cavalerilor Templieri.

Și astfel s-a născut mitul templierilor. La vremea respectivă, mulți oameni au fost profund cutremurați de atacul concentrat asupra templierilor și de prăbușirea acestora. Dincolo de sentimentul de nedreptate, resimțit între alții și de marele poet Dante, mulți rămân și astăzi fascinați de practicile secrete atribuite templierilor și se întrebă ce s-a întâmplat cu marea majoritate a cavalerilor, care n-au murit pe rug, ci par să fi dispărut, pur și simplu, după desființarea oficială a ordinului. Contrar ideii acreditate că aceștia s-au ascuns, reclădindu-și viața sub alte identități și păstrând tăcerea, există și o interpretare demnă de romanele senzationaliste: că templierii ar fi intrat în clandestinitate și și-au continuat astfel activitățile vreme de șapte secole – ei aflându-se chiar și acum printre noi.

Despre templieri s-au scris numeroase lucrări. Singura problemă este că în 90 la sută dintre cazuri (mă scuzați, am vrut să spun 99 la sută), aceste cărți sunt pure fantezii. Niciun alt subiect nu a inspirat de-a lungul timpului, în multe dintre țările lumii, mai multe supoziții false decât povestea Cavalerilor Templieri. Există nenumărate cărți despre renașterea lor continuă și despre prezența lor constantă în culisele istoriei – regăsindu-se în sectele gnostice și frățiile satanice, printre spiritualiști, în ordinele pitagoreice, ori alături de rozicrucieni, masoni iluminați și membri ai Prioriei Sionului. Uneori, aceste eforturi sunt atât de evidente, încât cititorul de bun simț poate savura aceste cărți ca pe niște ficțiuni istorice – ceea ce și sunt, de fapt, așa cum este cazul *Codului lui Da Vinci*, care imită și reciclează toată literatura anterioară dedicată subiectului. Dar trebuie să fim atenți, deoarece mii de cititori naivi vizitează apoi situl unui alt fals istoric, orașul

Rennes-le-Château. Singurul mod prin care putem determina dacă o carte despre templieri este serioasă este să verificăm dacă acțiunea ei ia sfârșit în 1314, anul în care ultimul mare maestru al ordinului a fost ars pe rug.

Acum este publicat un erudit și bine-venit antidot la aceste fraude literare: „Templierii“, de Barbara Frale, savant și istoric, specializată în Arhivele Secrete ale Vaticanului, care și-a dedicat ani de cercetări și scrieri pe această temă. Este o lucrare pe care am așteptat-o, o lectură excelentă și incitantă, susținută de documente istorice solide. Frale nu este scandalizată de unele dintre cele mai recente aspecte ale mitului templierilor. De fapt, ea privește chiar cu simpatie încercările literare pe marginea subiectului, dar numai pentru că ele pot duce la noi cercetări serioase asupra aspectelor obscure din istoria reală a ordinului. De exemplu: există până la urmă o conexiune concretă între templieri și cultul Sfântului Graal? Această teorie nu trebuie respinsă doar din simplul motiv că un templier al acelor timpuri, Wolfram von Eschenbach, a lansat niște fabulații în această privință. Pentru că, aș putea să remarc, și Horațiu poate depune mărturie, poeților li se permit unele licențe literare, pe când unui savant din mileniul următor, care descoperă că unul dintre filmele de azi îi atribuie descoperirea Chivotului Legii unui anume arheolog amator, numit Indiana Jones, nu i se îngăduie să aibă motive întemeiate să tragă vreo concluzie corectă din punct de vedere istoric din această plăsmuire cinematografică amuzantă.

Uluitoarea descoperire de către Barbara Frale, în Arhivele Secrete ale Vaticanului, a Pergamentului Chinon – un document considerat multă vreme pierdut – ne permite să privim într-o lumină nouă rolul Bisericii în procesul intentat

templierilor. Când Clement al V-lea a desființat ordinul, în 1312, el a interzis orice tentativă de restabilire a acestuia fără acceptul papal, amenințând cu excomunicarea pe oricine ar folosi numele și simbolurile distinctive ale Templului (în 1780, Joseph de Maistre a utilizat chiar acest argument împotriva neotemplierilor din epoca sa). Ordinul Cavalerilor Templieri era recunoscut de Biserica romano-catolică și de diferitele state europene, așa încât a fost dizolvat oficial la începutul secolului al XIV-lea. Iată, în paginile ce urmează, fascinanta relatare a Barbarei Frale despre cel mai puternic ordin militar al lumii medievale, ordin care nu încetează să captiveze imaginația populară.

Umberto Eco

Descoperirea

La apogeul său, Ordinul Cavalerilor Templieri rivaliza, ca putere economică, influență politică și forță militară, cu regatele Europei. Timp de șapte secole, sfârșitul tragic al acestui ordin militaro-religios, petrecut pe fondul acuzațiilor de erezie, a fost umbrit de controverse, în parte din cauză că înscrisurile judecătii la care a fost supusă conducerea templieră de către Inchiziție – înregistrări esențiale pentru stabilirea adevărului – au fost pierdute.

În septembrie 2001, citeam pentru a mia oară inventarul documentelor referitoare la procesul templierilor, păstrate în Arhivele Secrete ale Vaticanului. Nu exagerez când spun că știu pe dinafară aceste documente, pe care am început să le studiez încă din 1994, pe când eram la Școala de Paleografie a Vaticanului, recitindu-le de nenumărate ori în cei patru ani de studii doctorale petrecuți la Universitatea din Veneția. Dar abia în acea zi am observat, într-un anumit document, un fapt deosebit de curios: în timpul investigației diocezane desfășurate la Tours, una dintre numeroasele audieri locale ale templierilor ordonate de papa Clement

al V-lea în lumea catolică, ancheta a fost condusă de cardinalul Bérenger Frédol. Iar acest lucru mi s-a părut bizar. Cardinalul era un reputat expert în drept canonic, un legat papal care îndeplinea cele mai delicate misiuni diplomatice, membru proeminent al Colegiului Cardinalilor și nepot al lui Clement al V-lea. Putea o personalitate de asemenea statură să plece din Curie, organismul central de conducere al Bisericii romano-catolice, și să se îndrepte spre o destinație provincială izolată, spre a conduce personal una dintre sutele de investigații diocezane?

O examinare mai atentă a lămurit imediat lucrurile. Nu fusese, de fapt, o investigație diocezană oarecare. A fost o audiere ținută de trei plenipotențieri – sau reprezentanți investiți cu putere sau autoritate deplină – ai lui Clement al V-lea, în încăperile secrete ale castelului din Chinon, vizându-i pe marele maestru Jacques de Molay și pe alți lideri ai Ordinului Cavalerilor Templieri. Regele Filip al IV-lea al Franței sechestraseră conducerea templieră pentru a o împiedica să-l întâlnească pe papă. Acesta era chiar procesul pus sub semnul întrebării de atâția ani. Cum toate dovezile în sprijinul existenței procesului proveneau din surse indirecte, mulți avuseseră îndoieli cu privire la realitatea acestuia. Documentul, cunoscut sub numele de Pergamentul Chinon, se aflase întotdeauna în Arhivele Secrete ale Vaticanului, dar, în 1628, el fusese catalogat doar ca înregistrarea scrisă a unei simple anchete efectuate „în dioceza Tours“. La acea dată, clasificarea era exactă, fiindcă, într-adevăr, castelul din Chinon se afla în dioceza Tours. Însă, pentru savanții moderni, descrierea fusese incompletă și înșelătoare, așa încât adevărata relevanță istorică a Pergamentului Chinon a rămas necunoscută

vreme de aproape patru secole – până în acea zi din septembrie 2001.

O citire atentă a textului n-a mai lăsat loc niciunui dubiu. Pergamentul Chinon reprezintă înregistrarea scrisă a judecării conducerii templiere de către reprezentanții personali ai papei. Ea conține detalii despre ceremonia secretă de inițiere a ordinului, care alimentase un mare scandal. Mai important, ea relevă că marele maestru și alți templieri de rang înalt au fost găsiți nevinovați de acuzațiile de erezie, fiind absolviți de acuzele mai puțin serioase de către autoritatea apostolică și reintegrați pe deplin în comunitatea catolică. Istoricii au considerat că templierii erau nevinovați de acuzațiile ce le fuseseră aduse de Filip al IV-lea, dar mulți alți oameni din afara mediului academic îi suspectau încă de erezie și ocultism. Pergamentul Chinon reprezintă dovada definitivă și incontestabilă a nevinovăției templierilor și ar trebui să pună capăt pentru totdeauna acestor speculații.

Cartea de față reexaminează cel mai puternic ordin militar din lumea medievală în lumina acestei informații noi, revoluționare. În paginile care urmează, cercetez evoluțiile religioase, socioculturale și politice care au dat naștere ordinului templierilor, ascendența lor remarcabilă, numeroasele lor realizări și lupta pentru dominație dintre biserică și stat, care va provoca, în final, spectaculoasa lor prăbușire. Încep prin a-mi asuma perspectiva unui creștin din acele timpuri, ca să pot prezenta unele dintre cele mai frecvente opinii și tradiții ale creștinătății medievale, din care templierii au izvorât.

I

Ierusalim, Sfântul Mormânt și Templul

Alfa și Omega – Începutul și Sfârșitul

Iisus, fiul Mariei, a murit în Ierusalim la 7 aprilie, în anul 790 de la întemeierea Romei și în al nouăsprezecelea an al domniei împăratului Tiberius. Discipolii său, care veniseră din regiunile învecinate spre a-l urma, au fost cuprinși de deznădejde după pierderea liderului mișcării. Dar curând, ei și-au reluat activitățile religioase cu un entuziasm reînnoit, deoarece erau convinși că învățătorul lor înviase din morți, așa cum se prevestise.

Pe când cetățeanul roman Saul din Tars propovăduia mesajul noii doctrine creștine în lumea greco-elenică, iar fostul pescar Simon Petru evangheliza capitala imperiului și întemeia Biserica Romei, discipolii care rămăseseră în Ierusalim și în jurul acestuia adunau toate dovezile trecerii lui Hristos pe acest Pământ și începeau să pregătească o consemnare scrisă, bine ordonată, a evenimentelor vieții, morții

și învierii lui, în relatări care purtau titlul relevant și optimist pe care însuși Iisus îl sugerase: Buna Vestire sau Evanghelia.

Comunitatea creștină din Ierusalim marcase cu grijă locurile unde predicase Iisus și unde se desfășurase sacrificiul lui, mai ales cele legate de moartea lui, astfel încât să le poată recunoaște și venera peste secole. Potrivit unei tradiții, după ce prodigioasele evenimente profetite de Scripturi se împliniseră, însăși mama Mântuitorului fusese prima care revizitase toate locurile suferinței și morții acestuia din Ierusalim, celebrând prin această dureroasă comemorare un pelerinaj simbolic la cele mai importante puncte ale noii credințe.

Persecuțiile declanșate de romani împotriva creștinilor din Ierusalim i-au obligat pe mulți dintre aceștia să fugă în zonele învecinate și să mute cele mai venerate relicve în locuri mai sigure; acestea au fost considerate semne ale unei moșteniri tangibile, pe care Hristos le-o lăsase tulburaților lui discipoli ca un act de empatie, astfel încât aceștia să persiste în credința lor.

În secolul al IV-lea, împăratul Constantin s-a convertit la creștinism și a încurajat dezvoltarea acestui cult în interiorul Imperiului Roman. Împărăteasa-mamă, Elena – mult mai sinceră în opțiunile sale religioase decât fiul ei, care îmbrățișase creștinismul în primul rând din motive politice –, și-a dedicat întreaga energie explorării minuțioase a orașului Ierusalim, în căutarea oricăror urme fizice ale lui Hristos. Ea a condus ceea ce ar putea fi considerată o expediție arheologică, studiind documentele străvechi și tradițiile locale înainte de a începe săpături menite să aducă la lumină vestigii ale vieții și morții lui Hristos. Rezultatul a fost descoperirea lemnului Adevăratei Cruci și a altor relicve importante și extrem de evocatoare.